

УДК 631.372.022.4
© 2017

І.Ю. БРИЖАТИЙ,
аспірант

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет,
Україна
E-mail: ivan19@list.ru
вул. С. Єфремова, 25, м. Дніпро

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
РОБОТИ СФЕРИЧНОГО ДИСКА
НА ПРУЖНОМУ СТОЯКУ

Наведено результати польових досліджень сферичного диска на пружному стояку щодо перевірки низки робочих гіпотез про механізми збудження коливань та раціональне спрямування сумарного вектора їх дії. Робоча гіпотеза полягає в тому, що коливання в системі пружний стояк–диск виникають за рахунок періодичної зміни тягового опору. У загальному виді тяговий опір має дві складові – постійну і змінну. Номінальна постійно діюча складова формується за умови стабільності вихідних параметрів (механіко-технологічних властивостей) ґрунту. Змінна виникає в разі випадкової або циклічної зміни цих параметрів і умовно поділена нами на два види: варіаційна складова – така, що носить циклічний характер і підпорядковується певному закону розподілу, та випадкова імпульсна складова. Обґрунтовано раціональний напрямок дії результуючої сили – її вектор повинен лежати в площині обертання леза диска.

Ключові слова: дискатор, пружний стояк, віброударна дія, сферичний диск, площа обертання, складові опору, резонанс.

Постановка проблеми. Серед ґрунтообробних машин, в основу яких закладені дискові робочі органи, дискатор належить до найбільш перспективних моделей. Основні переваги дискаторів обумовлені обертанням диска довкола осі кріплення та можливістю зміни кутів постановки до напрямку руху і вертикалі. Утворення пружним стояком режиму віброударної дії інтенсифікує процеси кришення і розпушування, сприяє зменшенню тягового опору і запобігає налипанню ґрунту. Але існують дві проблеми, які потребують розв'язання. По-перше, можливе попадання системи в зону резонансу і, по-друге, за певних умов напрямок коливань може бути спрямований нерационально, тобто диск сприймає реакцію ґрунту боковою поверхнею, що призводить до збільшення тягового опору. Тому конструктивно необхідно забезпечити раціональні параметри системи диск–стояк.

Аналіз досліджень за темою. Аналітичні дослідження робочих органів дискового типу та машин на їх основі являють собою досить складну задачу [5]. Складність зумовлена тим, що з ґрунтом взаємодіє поверхня, яка не може розглядатись як така, що утворена переміщенням у просторі прямолінійної твірної [7]. До того ж, ця поверхня обертається. Як наслідок, традиційні підходи, наприклад, прийняті при розрахунках полиці тракторного плуга, застосувати неможливо. Ось чому дослідники намагаються створити власні методики, які дозволили б з певним рівнем достовірності проаналізувати процеси, що відбуваються під час взаємодії диска з ґрунтом.

Вагомий внесок в обґрунтування параметрів ґрунтообробних агрегатів, у тому числі й вібраційної дії, внесли В.В. Булгаков [1, 6], М.О. Свірень [1] та ін. Суттєвий об'єм експериментальних досліджень виконаний

А.М. Семенютою [9], С.Г. Мударісовим [8], О.І. Гапоненко [3, 4] та ін.

Мета нашої роботи полягала в обґрунтуванні раціональних параметрів стояка з точки зору створення раціонального режиму коливань диска.

Результати дослідження та їх обговорення. Робоча гіпотеза зводиться до того, що коливання в системі пружний стояк–диск виникають за рахунок періодичної зміни складових тягового опору. У загальному виді тяговий опір має дві складові – постійну і змінну. Номінальна постійно діюча складова формується за умови стабільності вихідних параметрів (механіко-технологічних властивостей ґрунту – агрофону). Змінна виникає в разі випадкової або циклічної зміни цих параметрів і умовно поділена нами на два види: варіаційна складова – така, що носить циклічний характер і підпорядковується певному закону розподілу, і випадкова імпульсна складова.

Дію згаданих складових можна з'ясувати графічно (рис. 1).

Номінальна постійно діюча сила (рис.1,а) компенсується початковим номінальним прогином стояка, що утворює в ньому ви-

хідний напружений стан. Варіаційна складова (рис.1,б) утворена циклічною зміною вихідних параметрів оброблюваного середовища, з яким взаємодіє диск. Її характерна особливість – поступове зростання і таке саме поступове зменшення, що компенсується такою самою циклічною зміною величини прогину. Отже, утворюється вібраційна складова робочого процесу диска [2].

Випадкова імпульсна складова утворюється в результаті різкого зростання сили опору і такого ж різкого її зменшення. Стояк компенсує додаткове навантаження збільшенням прогину. Потім, після припинення дії цієї сили, енергія стиснення вивільнюється і примусово повертає конструкцію до початкового стану. Відміна від попередньої моделі полягає в тому, що діаграма навантаження–розвантаження носить зубчастий характер (рис.1,в), що характерно для ударної дії. Отже, система диск–пружний стояк відповідає ознакам конструкції віброударної дії.

Диск встановлений під кутами до вертикалі і напрямку руху на пружному стояку (рис. 2).

Як показує аналіз, до стояка будуть доведені вертикальна, повздовжня і поперечна сили реакції, які повинні бути їм компенсовані. Тому стояк можна розглядати як суму ділянок, що сприймають відповідні діючі сили. (рис. 2,а2). Визначальним фактором для кожної ділянки є величина прогину Δl . У промислових умовах стояк раціонально виготовляти з єдиного профілю, тобто всі ділянки будуть мати однаковий момент інерції. Отже,

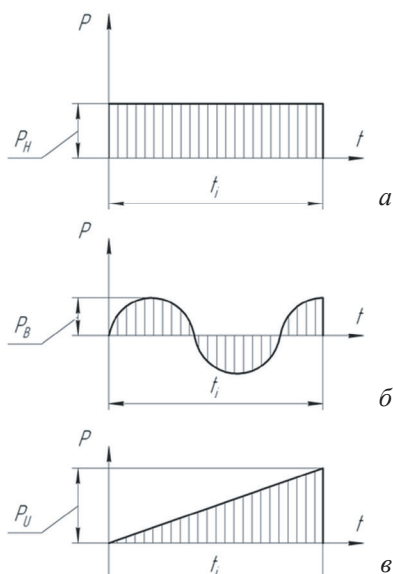

Рис. 1. Епюри діючих сил:

P_H – номінальна постійно діюча сила;
 P_B – варіаційна складова; P_U – випадкова імпульсна складова; t – час дії

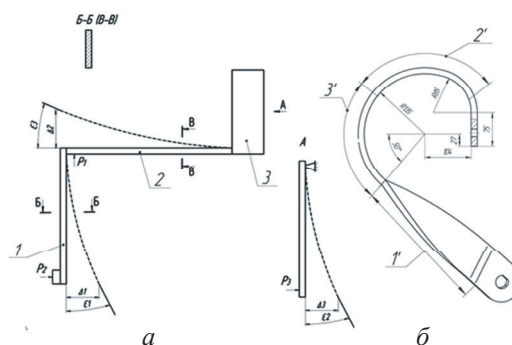
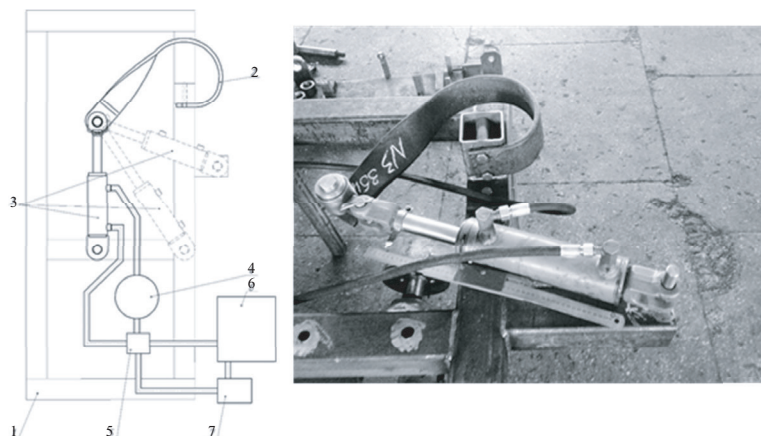

Рис. 2. Розрахункова схема пружного стояка

Рис. 3. Стенд для визначення величини і напрямку прогину стояка залежно від доведеного навантаження:

1 – рама; 2 – досліджуваний стояк; 3 – гідроциліндр;
4 – манометр; 5 – гідробак; 6 – клапан; 7 – розподільник

прогин можна регулювати тільки довжиною ділянок L . Але особливість виконуваних нами досліджень полягала в необхідності експериментального підбору пружності ділянок, тому пружність корегували шляхом фрезерування торців тіла стояка. Адже прогин ділянок необхідно було експериментально підібрати в такий спосіб, щоб коливання диска відбувалися в необхідній площині, положення якої необхідно було змінювати.

Для визначення величини і напрямку прогину був розроблений спеціальний стенд (рис. 3).

Технологічний процес дослідження параметрів пружного стояка складається з певних операцій. Насос через гідророзподільник 7 подає робочу рідину до гідроциліндра 3, шток якого доводить зусилля на досліджуваний стояк 2, завдяки чому він деформується. Ступінь деформації заміряється ходом поршня гідроциліндра. Тиск у гідросистемі фіксується манометром 4. Напрямок діючої сили визначається положенням гідроциліндра по закінченні експерименту.

У ході польових досліджень стояк з диском навішували на тензометричний візок (рис. 4), який у свою чергу розміщували на начіпці трактора МТЗ-80. Опорними колеса-

ми встановлювали глибину ходу. У процесі роботи заміряли значення тягового опору залежно від напрямку збуджуваних коливань.

Роботи проводили на дослідній ділянці ДП “Гуляйпільський механічний завод” ПАТ “Мотор-Січ” з використанням обладнання підприємства. Результати досліджень представлені в таблиці. Оскільки тяговий опір залежить від швидкості поступового руху і питомого сцеплення часток ґрунту, то для повномасштабного експерименту потрібна

Рис. 4. Польова установка для дослідження ґрунтообробних робочих органів

Залежність тягового опору диска від напрямку збуджених коливань

Показник	Нахил площі коливань відносно площі обертання диска, град		
	-5	0	+5
Діапазон заміряних значень тягового опору, кН	0,78–0,95	0,64–0,71	0,88–1,03

була значна кількість стояків різної пружності. Тому наш експеримент виконаний для найбільш імовірних значень: $V_p = 15,3$ км/год (заміряне значення) і $C_{шт} = 2,1$ кН/м².

Параметри досліджуваної конструкції: діаметр диска $D = 450$ мм; радіус кривизни диска $R = 450$ мм; кут постановки до напрямку руху $\alpha = 26^\circ$, кут постановки до вертикалі $\beta = 18^\circ$, жорсткість стояка $C = 1610$ Н/см.

Мета проведених польових експериментів – експериментально підтвердити гіпотезу про те, що збігається раціональним напрямком коливань диска є такий, що співпадає з площиною обертання диска. Тому в

роботі були задіяні 3 стояки, в яких прогин відповідає відповідно трьом значенням нахилу відносно площини обертання.

Критерієм раціональності є мінімальне значення тягового опору. Польова установка дозволяє виконувати такі заміри в повздовжньому і поперечному напрямках. Але отримати абсолютне числове значення неможливо, бо значення тягового опору постійно змінюється, і обговорювати можна тільки діапазон імовірних значень (таблиця).

Положення площини діючих сил прийняте в бік польового обрізу “мінус”, у бік борозного обрізу – “плюс”.

Висновки

1. Найбільш раціональною конструкцією пружного стояка є така, що має два перегини площини робочої поверхні, які дозволяють стояку сприймати складові тягового опору з прогину окремих його частин. Це дає можливість за рахунок зміни довжини ділянок впливати на напря-

мок дії сил, що збуджують коливання в системі.

2. Енергетично вигідним є напрямком коливань, вектор яких лежить у площині обертання диска. Як наслідок, стояк може ефективно працювати в певному діапазоні твердості (питомого зчеплення часток) ґрунту.

Бібліографія

1. Дослідження вібраційних процесів при основному обробітку ґрунту / В.М. Булгаков, М.О. Свірень, Р.В. Кісільов, С.Б. Орищенко, І.О. Лісовий // Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2015. – Вип. 5, т. 1. – С. 3–13.

2. Особливості конструкції та основні результати польових досліджень дискового плуга / [Б.А. Волик, А.М. Пугач, Г.В. Теслюк, А.М. Семенюта] // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка // Механізація сільського господарства. – 2011. – Вип. 107, т. 1. – С. 143–147.

3. Гапоненко О.І. Експериментальні дослідження роботи сферичного диска на пружному кріпленні / О.І. Гапоненко // Конструювання, виробництво та експлуатація сільськогосподарських машин. – 2013. – Вип. 43, ч. II. – С. 61–66.

4. Гапоненко О.І. Експериментальні дослідження дискатора з пружними стояками / О.І. Гапоненко // Механізація і електрифікація сільського господарства. – 2014. – Вип. 99(1). – С. 263–271.

5. Ґрунтообробні агрегати на основі дискових робочих органів: монографія / [Г.В. Теслюк, Б.А. Волик, С.П. Сокол, О.М. Кобець, А.М. Семенюта]. – Дніпропетровськ: ТОВ “Акцент ПП”, 2016. – 144 с.

6. Машини та технологічне обладнання вібраційної дії: навч. посібник / [В.М. Булгаков, Г.М. Калетнік, І.П. Паламарчук, І.В. Головач, О.М. Черний]. – К.: “ХАЙ-ТЕК Прес”, 2013. – 486.

7. Механіко-технологічні властивості сільськогосподарських матеріалів / А.С. Кобець, Т.Д. Іщенко, Б.А. Волик, О.А. Демидов. – Дніпропетровськ: РВВ ДДАУ, 2009 – 84 с.

8. Мударисов С.Г. Повышение качества обработки почвы путем совершенствования рабочих органов машин на основе моделирования технологического процесса: автореф. дис. на соиск. ученой степени д-ра техн. наук / С.Г. Мударисов. – Челябинск, 2007. – 42 с.

9. Семенюта А.М. Обґрунтування конструктивної схеми, параметрів та режимів роботи дискового плуга: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. техн. наук / А.М. Семенюта. – Мелітополь, 2014. – 23 с.